

Dialekt- och folkminnesarkivet

Uppsala

15658

ÖSTERGÖTLAND

Tjärstad

14/8 1942

Aggemark, Per, 1942

Svar på ULMA:s frågelista M 81 Matlagning

128 bl.4:o (91 a,b)

15658

Exc .OSD

LIC Ö-1542 5000 1978-09

Kopia från Isof, Acc.nr 15658. P. Aggemark, ÖGL

Matlagning.

Östergötland
Tjänsted s:n

Not på Landmålsarkivets fol. N 81.

A. Allmänt.

1. Beteckningar för 'laga mat': Laga
till äta (laga te äta), laga till födan
(laga te föda). Meddel. citerade
en gammal gubbe, som sade: "Man
lacher inte värde, att man har de
som lagat till födan" (en lacher
inte värde, att en har de som
laga te föda)

2. Beteckning för 'matlagning': ätlag-
ning (ätlagning, f.).

3. Gott äta (göt äta, n.). "Mat det
var fläsk, och kött med" (mat de
var fläsk, och göt mat) - "Fag för

fr. 77!

lov att steke lite mat" (ja ja lov
a steke lite mat) = steke fläsk.

"Det var dåliga människor, de
kunde inte laga till lite skapligt
äta och inte baka en ärlig kaka.
Det var mest, när de skulle till
och att gifta sig, de var så där dåliga,
dugde inte till en dugg" / De var
dåliga människor, de kunde inte
laga till lite skapligt äta a
inte baka en ärlig kaka. De var
mest, när de skulle till a gift'sa,
de var så där dåliga, dugd' inte
till en dugg).

Lovel (sögoh, n.), äldre suget (suigoh, n.)

"Det var en gubbe, som skulle ha
fläsk till kaffet; han sa, att han
skulle ha suget till det" / De var

ULMA 15658. Per Aggemark. 1942
ÖGL. TJÄRSTAD
Frgl. M 81

en gubbe, som skulle ha fräsk te
 köföt; han så, at (han skulle
 ha sing föt). - "Eljest sovla med
 det, det var at spara på det, si det
 inte gick at så föt" / håls sögl håls
må't da va te spårs på't, sa
da int gik at sa föt)

"Det var ont om mat; det fick vi
 inte säga hemma. Det var synd (sade den
 stränge pappan). Men eljest sade de
nog det. / da va ont, da fik vi int
sej hems. da va syn. men håls
- så de nog då). - "Det var
 inte si noga med at de hade si
gott äta för. Det var allt rätt si
karvligt. / da va int sa noga
må at de had sa göt äta för.
da va allt rätt sa karvligt).

? håls
 ↓
 - håls

ULMA 15658. Per Aggemark. 1942
 ÖGL. TJARSTAD
 Frgl. M 81

Se till jularna och påskafton och
 så där då skulle det vara vit gröt.
 Det var ju lite kalasaktigt. - Tak som
 (såvart som) kaffe det förkom ju inte
 i vårt hem. - Det var inte så kitsligt
på ätat. - Och sedan kalas
 då väckte ~~för~~ de sig till så
 alldeles förskräkligt med äta.
 Så de hade nog, bönderna åt minst en.
 Men se firningar, så de gick och
firade varandra (på födelse- och namns-
 dagar) både nu och då, och kafferep,
 som de har nu, det hörde jag då
 aldrig kalas om (se till jul och
påskafton och så där då skulle
 de vara vit gröt. De var ju
 lite kalasaktigt. - Tak som kaffe
 de förskäm ju inte i vårt hem.

ULMA 15658. Per Aggemark. 1942

ÖGL. TJÄRSTAD

Frgl. M 81

— de va ml̄s sa zitsleqs pa ätst. —
 a san kaläss ga vrak' de tē sa
 äldstos färskhet ma ätst. sa
 de häda nög, bänson atminstone.

— men se fingr̄s ga de jrk a
 fids varan̄s ba nui a dā, a
 häfrep, som de hä nui, de hqd'
 ja da äls tāt̄s om̄).

4. Beteckning för 'laga till diet mat':

"de röde till lite" (de röde tē lite),
 de larpade ihop och morade ihop. Se äs. sid. 86.
 (de larpads rhöp a mosts rhöp).

Beteckning för 'illa lagad, ej smaklig mat':

"Det var svinäte eller så där, kunde
 de säga" (de va svinäts als ga
 där kunn' de säga).

7. "Se det var det - när man slaktade,
 så var det lite färskmat, sylta och

~~se~~ så där. Färskrutten det var bara när man hade slaktat. Sedan var det att äta saltat / se du vä da, när en späkt, da vä da lita fäskmat, sylta a sa där. fäskmaten de vä bara, när en hade späkt. Sen vä da te de saltat.

Beteckningar för 'saltad, ohold mat':

- spickkött (spikgöt, n.), spickeflisk (spikfläsk, n.), spickesill (spiksill, f.)

"Spickmat (meat salt kött el. flisk), det är nog troligt, att de sade, fast det har jag inte hört precis" (spikmat de är nog troligt, att de så, fast de ha ja inte hört precis).

"Se en halv kaka bröd och bra nog med smör och en ostbit det var vanligt till aftonvard (mot.: nno. em. kaffo).

ULMA 15658. Per Aggemark. 1942
ÖGL. TJÄRSTAD
Frgl. M 81

Det fick man sätta sig på en ren
och äta upp. Se sedan och så man
man göra lite igen." / se e höv
kaka bröd a bröd no me smör
a en öst bit de va vän lit te
å fl av ut. de fr en sät 'sa pa
e ren a ets öp. se sän ökt 'su
jör lit yn).

9. Koka (kōks, pr. kōker, ⁱⁿ kōlets).

"Koka det gjorde de ant, koka päron
(potatis) och koka sås och koka välling.
Det ät inget rätt äta för inte.
De kökte ät både kreaturen och
animal rötter och skul och vad de
kökte" (kōks de jöd 'e ält, kōks
pära a kōks sås a kōks välling.
de ät myt rät äts för inte. de
kōlets at ba kritora a ans, rötter

a skär a va de kölet) - 'de
 k^okte nog m^ucket äta förr i
 världen, stora grytor, och så
 hade de att värma av hela veckorna.
 Det k^okte de vissa dagar. Som
 mamma hon brukade k^oka
Kälsoppa på söndagarna och rot-
mos på lördagarna, och så gjorde
 hon pärpannkakor (potatis-)
 emellanåt, när hon bakade, satte
 in efteråt hela (stora bak)ugnen
 full. Hon hade sju stycken brä-
pannor (en slags stekpannor av plåt
 med skaft), och de gick in allihop.
 Och de värmdes hon (sedan) och
 stekte fläsk till. Och det var
 vi så högade efter (oförjanta!) / de
 kölet nog m^ucket äta förr i världen,

stora grytor, a sa hads de te värms
 å hils vikkra. da kökts de viss
 daga. som manna ho brukts koks
 kårps på söndaga a rötms på
 lödaga, a sa god a pårapankaker
 malaät, var ho bakt, sats in
 ärrät hils ungen fjutor. ho had
 sui stykon bräpanor, a de grk in
 alshöp. a de värnds ho a stekt
 fräck té, a de va va sa hsgns
 ärr).

"De kokade långkok. Det var det
 som fick lov att koka länge. Se
 gammalt kött det kunde ja stå
 och koka flera dagar." (De
 kökts långkok. de va de som
 fick lov a köks länge. se gänst
 göt da kunn ja stå a köks hils

däga).

"Njölken kokade opp, och kokade
över med kunde hon göra" / "mjölkka
kollts öp, a kollts övor mä kunn
ho gjörs").

"Det satt och kollte i ändaorna på
vedelabbarna, när de var sura" / "da
satt a kollts i äna på vekläba,
mjö na dr va süros).

10. Sjuda / süds, pr. südsor, inf. söd,
sup. süds, "i"). Stä och sjuda (stä
a süds). "Det sjuder, det är när
det börjar att fräsa lite och puttla"
/ "da südsor, da ä na dr börjar
a fräsa lite a puttla). - "Le mesort
det ska inte koka härt utan stä
så där och gossa, stä och sjuda
eller stä och gossa" / "se mesort

da ska inte köks häf en stå sa
der a gäss, stå a jüds als stå a
gäss). — "Det har sjudit en lång
stund" / da ha jüds e läng stund.

11. "Lägg på (i spisen), si hon (grytan)
lar till (börja) koka" / läg på, sa
ho ta te köks). Nigt subst. för
upphök kunde jag ej få fram.

12. "Se en korvgryta hon ska koka
si det sjöar, för eljest spricker
korven. Hon ska inte stå si där
och gossa" / se e korvgryta ho
ska köks, sa da jör, för
hals spricker korven. ho ska
inte stå sa der a gäss).

13. Beträffning för 'något som kokar':
ett kok påron (potatis) / ett kok påra,
si mycket som gick: grytan.

ULMA 15658. Per Aggemark. 1942
ÖGL. TJÄRSTAD
Frgl. M 81

"Det var fræ i gortan" (de var fræs (m.) i gryta), altså slum, när den kokte.

14. "Det kokte över. Det kokte i spisen var det (ofta i sluket), när man kokte i hörnet (i en öppen spis)" (de kokte över. de kokte i spissol vä' de, när en kokte i hörnet).

Hur var man sig åt för att hindra en gryta att koka över? "De fick väl dra ut dem (grytorna) på hallen en stytche, så de inte kokade över." (de fick lo dra ut dem på håla et stytche så de inte kokte över). "Om de kunde, så slog de i en skväs vatten. Se då stammade det av en stund. Det var all bäst, att man såg

efter grytorna. Mjölk i symmet, se det gick ju ur allihop, om det fick hålla på en stund. / sen de kunnas, så slo de i en skvat väton. Se da stands de ä e stün. da va alt bäst, at en sa äter grytorna. Mjölk i mjölk i symmet, se da gick in allihop, sen de fick hålla på e stün.)

Itä koka i de här öppna spisarna det har jag inte gjort så mycket, för det var mest (pantän) gammalt när jag kom att styra med något / te köks i de här öppna spisarna de här a ruto jöt ga mjölk, för de va mest gammot var a kam te styra mä val).

Betraktning för att sätta fart på

svagt kokande gryta: fösa grytan
 / fösa gryta), fösa på grytan
 / fösa på gryta). "Läta fötles under
grytan, vet jag fämnor brukade
 säga, om det var brätt och hon
 ville ha lite fart på det." / sata
fätor under gryta, vet ja fämnor
 brukto säga, om de va brät a ho
 vto ha lite fät på t). "Du hade
 man under lite mer" / da ha en
minns (to mer) ved.

15. tvätta i jord, pärnen / tvätta 2 pärnan)
 i grytan. — Ståta rotstamp / stata
rotstamp). s. v. s. rotmos. Pärnmos
 (potatismos) va inte vanligt för / pära -
mos de va nto vanligt för).

"Smälta talgen det var en viktigt arbete
 vid färlakten om höstarna" / smälta

täkjon de va et viktigt arbets ve
föreläktion om hästa,

Reda av soppan (re å sipa).

"De redde med mjölning skulle
det vara i gammaldags soppor. Det
vispare de ihop i kallt vatten mjöl.
Det var vete mjöl. Ja, inte till klar-
soppor^x, det fick lov att vara päron-
mjöl, men eljest var det vete mjöl
till allt möjligt, till bruna böror och
se så där." (de reds med mjölning (f.)
skulle de va i gammaldags soppor.
de visp de ihop i kallt vatten
mjöl. de va vete mjöl. ja, inte
till klar soppor, de fick lov att va
päronmjöl, men häls va de

^x Fruktsoffa, nyponsoffa etc.

vitmjölk (e ält mjölk, te brunn
bänor a su sa där).

"Röra i grytan det fick man
lov att göra, när man kokte
välling och se så där, så det inte
brändes vid" (röra i gryta da
fick en lov a göra, när en
kokte välling a su sa där. f. ga
de inte brändes vid).

"Gröten den vispade de jämt för,
vispade mjölk i grytan" (gröten den
vispade de jämt för, vispade mjölk
i gryta).

I se. f. 'shumma' sade man för
alltid söka (sökes). Söka av flöret
(sökes a flöret); grytan, söka
mjölk (sökes mjölka) eller
söka av mjölk (sökes a mjölka).

ULMA 15658. Per Aggemark. 1942
ÖGL. TJÄRSTAD
Frgl. M 81

16. "Steka fläsk och steka sill"
(steks fläsk a steks sil).

h?

Steka opp (jov) / päron (steks opp
pära). Oppstekta päron (sp-
stekt pära) = stekt potatis.

yr. 33!

Steka på tängen el. steka på
eldtängen. Något särskilt helster
använde man inte. "Det brukade de
riva ut lite glöd(er) [i den öppna spisen]
och så lägga tängen på. ~~Sto~~ Så
stekte de sill på det, och en del
de stekte fläsk med på glöderna
/ da brukade de riva ut lite
glöd a så lägga tänga på,
så stekte de sill på da, a
en del de stekte fläsk med på
glöda).

↑
st

17. "Kalvstek" det stekte man

ULMA 15658. Per Aggemark. 1942
ÖGL. TJÄRSTAD
Frgl. M 81

ju i ugnen. Det var inte mycket att
 steka något, utan det var mest
 att salta och torka köttet. Det
 'var väl lite kötbullar, de stekte
 / käbröter de stekte i ugnen.
 De var inte mycket te steks
 nåt, utan de var mest te salta
 a torke fötst. De var ls lite
 götbrils i stekt).

"Stu steka några käbröter
 Det har jag aldrig sett, men köte
röter a åt det gjorde de ant
de gamle / te steks varo
käbröter de har a älvu sit,
 men köte röter a åt de
 göt de allt de gamle).

18. Bränna vid / brans vé). Vid-
bränn välling / vébränd välling).

Var kallades det som sade kom i
 bänken av grytan? "Det var skovor.
 det var så gott att skrapa grytan
 och äta nr det ~~var~~ där" / de va
skovor. de va så g^ot a skrapa
 gryta a äta ni de där).

- "De brukade fråga dem, om biskopen
 hade (och har?) varit ute och rest" / de
 brukets fråga dom om biskopen
 ha var ut a rest), nä. de hade bränt
 vid något. Man lättsades mindre, om
 något oförmodat inträffat, så att de
 glömt att se till grytan.

19. "Jag skall söta soppan" / ja
 ska söta söpa / kunde man säga.
 Man brukade - "söta med socker eller
 sirap eller något passande" / söta
 med säker els. sirap els. något

påssons). Thamma hon brukade
 att göra sig sirap utan lömlake.
 Se när lömlarna savade, då
 brukade de borra hål i stammen,
 och det rann så alldeles. Det
 var sött fröskäckligt, men
 det var en eftersmak i munnen
 som efter de här sötningsspillerna
 de har nu. (Mamma ha brukat
 att göra sig sirap utan lömlake. Se
 när lömlarna savade då brukade de
 borra hål i stammen och där
 sa äldstas. de var gott fröskäckigt,
 men de var en eftersmak i munnen
 som efter de här sötningsspillerna de
 har nu).

Se det var att vara sparsam med
 sockret" (se de va de varit sparsamma

med säket).

20. Sält (salt, -st, n.). "De saltade smör med med sådant där grovt salt. Det fick vi stöta. Vi hade en träho och en rund sten att stöta med. Man brukade toka det väl först och toka ur hon." (de saltade smör må ma sant där groft salt. de fik vi stöta. vi hade en träho a en ruins stén te stöta må, måna brukte törst väl förf a toka ur hön).

Var fivarade man saltet i? "Det hade de träskäppor. Saltskäppan var det" (de hade de trä jäppor. sält jäpa vå de).

21. "Det - var att sälta" (de var te sälta) "Det var saltat, för

mynhet eller för litet saltat"
 (då va saltat, ja mynket als för
 litet saltat). "Det är löst saltat"
 (då löst saltat), "det är hårt saltat"
 (då hårt saltat), "det är försaltat"
 (då försaltat). Så hårt saltat, att
 det förgit slada och (märkan) blivit
 ordugligt.

"Det brukade de säga om något,
 som skulle ligga i vägen: det
 ligger och lakar ut" (då bruk'
 de säga om något som skulle
 ligga i vägen: då ligger a
 lakor ut).

22. "Resten det var sådant, som
 kunde gömma och värma opp
 igen" (resten då va sånt som en
 kunde gömma a värms öp igen)

Sådant matavfall, som man
ej kunde använda till människo-
föda, kallades svinäta (svin_ät_a, n.),
hörsäta (hörs_ät_a, n.) o. dyl.

B. Redskap för matberedning.

23 Samtliga vid matlagning använda
kärll kallade man kökkäril (kök-
z_äl, s_g. o. pl. s_g. n.).

24. Kittel (z_ät_{el}, s_g. o. s_g. s_g.; s_g. pl.
z_ät_{ls}, s_g. z_ät_{la}, n.). Kittlar det
kallade de sådana där som inte
var skänker på, bara öron att lyfta
i. Det hade de en brandring (ring på
tre fötter) att ställa dem på. Det
hade de stekpannor, som inte
var några fötter på med ibland, och

då fick de lov att ställa dem med
 på brandringen. Det var Koppars-
kitlar stora, så det gick en tjugo,
 tretio kannor i. Men det koste de
 juist inte i, utan det var, när de
ostade och bryggde dricka. Eljest
 hade de allt lite mindre (kitlar) att
 koka i ibland. / Gälls de kändes
 de sanna då som inte va skänkter
 på, bara grä te lyfts i. De
 hade de en bränning te stäls
 dom på. de hade en stäpsans
 som inte va nars fötter på
 när blån, a da fick de lov a
 stäls dom när på bränningen.
 de va köpergälls, stora, sa de
 gick en tjugo tretio kannor i, men
 de köptes de juist inte i, an de vä,

na de östads a na de brygds dricko.
 häls hade de ält lita minns
 te köks i vbrän). — Ejast
 var det kopparpannor (ung. koppars-
 kartrulle, på tre fötter) med skaft på
 och på järnpannor med (fön- or)
 skaft på. Det (de sistnämnda vara) var
basar / häls va de kopparpän-
 na skaft på a sa järnpän-
 na skaft på. De va basar (obj. p. m.).

Kunde aldrig kittlarna ha fötter? Nej,
 inte kittlarna inte, de kunde inte
 ha fötter. / nåa, inte gälla inte,
 de kunna inte ha fötter).

"Det var öron på kittlarna, stora och
 vida, så man kunde få in hela
 händerna i, när man skulle flytta
 dem" / de va öra på gälla, stora a

vis, sa en kunnig fa in hils
hänsva i, när en skulle fråta
 dom)

Man använde ej några föddal för
 kättarna, då de ej användes. "De som
 var rädda om dem, de hade dem ju
blankskuvad och fina. Det var en
ställa undan dem i boden, när
 man inte skulle använda dem.
 (de som var rädda sin dom, de
 hade dom ju bräntskuvad
 a fin. de var te stata in
 dom i böa, när en inte skulle
 användas dom).

25. "brytor de hade fötter och öron
 med" (gryta de hade fötter a öra
må) Jfr kättlar, koppa pannor och basar!
 Man talade om (jör) pirongrytan (pära-

Se ärs. 46 v. 72!

gryta, b. u. m.), göatgrytan (grät-
gryta), vällingsgrytan (vällingsgryta) o. s. v.
Vad var grytorna gjorda av? "De var
utav järn de, gjutjärn var det främst,
järngrytor. De hade koppargrytor
med, som stod på fötter, som var
mindre än kittlarna" / de var utav
jäs, de, gjutjäs var de främst, järn-
grytor. de hade lössorgrytor med,
som stod på fötter, som var mindre
än fälla).

Alldeles grytornas volym talade
man om en tvåkannegryta (e två-
kannegryta, f.); en tiökannegryta
(e tükannegryta, f.).

Man talade också om svingrytor (svin-
grytor), som man kokade svinnar i,
- och kogrytor (kögrytor). "De

kökte åt korna, de som var fattiga,
 (kål) rötter och rovor och se så där.

De hade för med försig, trodde, att
 det skulle få lov att vara kökt.

(De kökte åt korna, de som va fattiga,
 rötter a rovor a se så där. de
 hade för med, att de skuld, få
 lov a va kökt).

"Till de stora grytorna hade de
 stora grytgrepar utav jät de haktade
 i örnen. Det var en viktigt redskap
 man hade." (I de stora grytorna

hads de stora grytgreps (os. pl.) utav
 jät de haktade i örnen. de va
 en viktigt redskap en hävd).

Grepar, som sattes fast i grytorna,
 förekommo inte. Det var något
 alldeles viktigt att ha grepen kvar

H ärn

i grytan (genom glömska eller slarv).
 Om en kvinna kom in och fick
 se det, då skulle hon inte kunna
 få någon frilossning. Jonas (fru Isahans
 äldsta son) han hade ett grytgrepemärke
 på näsan (nu han var liten). (En kvinna
 som kom på besök och fick se det, sade
 till fru Isahan:;) Du hade väl glömt
 att ta där grytgrepen. (då var nat
 äldstors toket & ha grepen kvar
 i gryta. om en kvinna kom in &
 fick se det, då skulle hon inte
 kunna få någon frilossning — Jonas
 han hade ett grytgrepemärke på
 näsa. — Du — hade du glömt &
 ta där grytgrepen).

Var frilossades grytorna, då de användes?
 De brukade ha ett grytship

eller en hylla. De mesta de stod
 på den där stora (spis) hallen. De
gippade (= vippade) dem i sned, när
 de var rena, för de inte skulle gå
illa åt (= gå illa åt, skada) botnen.
 / de brukar ha et grytskåp o
 e hyls. de mesta de stå på
 den da stora håla. de gyp
dom a sné, na de va rens, fo
 de into skulls ga ils att ston)
 27. Vad slag, muddelag använde man,
 va en het kittel ^{el. grytt.} maste placeras
 på annat ställe än i spisen?
 " De hade en stor ring ihopvriden
 utav trasor och utav halm med
 hade de, för de var så pädda om
kittlarna. De var kullriga i botnen.
 / de hade en stör ring ihopvriden

uta trässor a uta hälm mä
håds di, fo qz va sa ræds om
zätla. di va hiulrogs (båton).

Meddel. hade dock inget särskilt namn
pi denna ring eller krens.

28. Redskap, som användes för kokande
gröt, välling o. dyg. "Det var träslevar
stora skopor" (de va träslevar (f.),
stora skopor). — Och i köttgrytorna
hade det en stor gaffel utav järn,
med träskäft. Det var köttgaffeln.
(han var gjord till (d. v. i. veta ändamål)
ja: zätgrytorna hade de en stor
gäffel utav järn med träskäft.
de va zätgäffel. han va jöda (e.)

29. visp (vosp, -on; -a, -a, m.). En sådan
där vanlig trävisp (en sådan där vanli-
ga trävisp). "de skalade vispris om

vira^{na} (de skats vispris om
 var^{ra}) i sanningstiden. "Men de
 (visarna) fick lov att vara kraftiga,
 för det skulle ju vispas så alldeles
 förskräckligt" (man de fick lov
 att vara kraftiga, för de skulle
 ju vispas så alldeles förskräckligt).
 "Imör det vispade de i någon kruk^{en}
 eller någon pyts." (små de vispta
 de i en kruk^a (f.) als i en pyts).
 F.ö. användes de vid alla slags vispning,
 t. ex. av välling, redningar o. s. v.

30. Slev / slev, -a; -er, -ora, f.).
 "De (slevor) som var större dem
 kallade de för skopor" (de som
 var större dem kallade de för skopor).
 "Var skasleven vara, om inte i grytan"
 (var ska sk^eva vå om rult i grytan)

brakar sägas, om det är någon, som
 är med överallt (som de à man
 som à me överallt).

31. Ratmosstötet (rotmosstötet
 o. s. v. m.) "Det var stötet det à / de
 va stötet de).

32. Halita hade meddel. aldrig sett.

"De hade tängen" (de hade tänga)

Jfr s. 17! Ej heller verbet halita an-
 vändes i mälard. "De stekte på tängen"
 (de stekte på tänga).

33. Stekpanna (stekpans, -'a;
 -'or, -'ora, f.) "Och somliga de så
 aut stekbazar, Det minns jag aut,
 att jag hörde. Det var tre fjäder på
 förstås, och eljest hade de en tre-
 fotig brandring, om de hade en
 sådan där annan" / a sömbrgs

de sa allt stēkbäss, de mins
 ja allt, at ja hēdō. de va trē
 fōtōr pa fōzōs, a hēls hēdōr
 en trēfōtōlgōr brāning, sū de
 hēds e san dōr ānān). Jp. s. 23. 25!

Desutton hade man, som tidigare, s. 8,
 nämnts s. k. bräpännor utav plåt
 med en långt skaft men inga
 fötter. De kunde nog stēka i dem
 med på en sidan dōr brandning,
 men de va inte bra, för de va för
 tunna, så de va just inte lill det.
 I bräpännor utav plåt med et
 långt skaft men inga fötter. de
 kunde nog stēka i dem med, men
 de va inte bra, för de va för tunna,
 så de va just inte lill det. De
 sattes i regel in i bakugnen efter

bakningens slut (s. 8).

"Långpannor det hörde jag inte
talas om, förrän de kom upp med
(=fann upp) järnspisarna, se då var
det långpannor. Men de hade stora
plåtar till vetbrödet, och de kunde
allt vara med oppvikta kantar, så
de kunde baka pannkakor i dem
med" / långpanns de had' ja inte
talas om, - förrän de kom up med
järnspisarna. se de var de långpannor.
men de hade stora plåtar till
vetbröd, a di kunde allt va med
öppvika kantar ja de kunde baka
-pannkakor i dem med)

34. Hade man någon särskild kniv vid
stekning? "Det var att använda
vanliga bordsknivar bara!" (de

va te används vänliga bokeniva
bär).

C. Råa och halvraa rätter.

35. Fanns det några maträtter, som
man kunde laga till utan eld?

"Bärsmjölk (artsä bliben o. mjölk, smultron
.. mjölk, hallon o. mjölk o. s. v.) och sur
mjölk, eljest fick det lov att vara
køht ältling förstäs" / bärsmjölk
a sur mjölk, håls fick de lov
a va køht ältling føstäs).

"Se råa morötter de kunde man
äta för mäl / som mäl, så att det mätade
som en mäl e. dyl.) precis, när man var
barn" / se råa möröts de kunne en
äts för mäl precis, när en va bän).

Man drog upp dem ur landet och gick
och knaprade på dem.

36. Några maträtter, vilkas tillagning
gick så till, att kokhet väl ska slås
på mjöl? "Skällade på mjöl och
brukade de göra, när de skulle baka
limpor, men nägot de skulle äta (!)
det vet jag inte, att de skällade på?
/ skälls på mjöl de brukade
göra, när de skulle baka limpor,
men vad de skulle äta, det
vet jag inte, att de skälls på)

D. Välling.

Välling (välning, -on, m.). Det
var flera sorters välling fristis.
* Lådan ^{här} / slätvälling den kallade
de fäntvälling och (vidare var det) pärm-

mjölsvälling och pärongrönsvälling,
 det där de fik ^(fik) när de siktade päron
 mjöl (potatis-) "da va på 38/39
 välm jagas, san de jäntvälm
 dan kaldr de jäntvälm, a pära-
 grönsvälm a päragrönsvälm, da
 da dr fik, na dr siktods pära-
 mjöl). - När de hade fått sig en
 liten i en gränstuga, då skulle
 man koka välling och gi till
 dem og med. Det var skockvälling.
 Och vil gröt skulle det väl vara
 egentligen, och det var skockgröt"
 (na dr hade fått sa en liten i e
 gränstuga, da skulle en koka
 välm a ga té dom má. da
 va skockvälm. a vil gröt
 skulle da lo va riktigt, a

a de va skrekgröt). — Vätensvelling
 det är de, de som va fätiga. Det kände
 de utav vätten och rågnjäl och öte
 i sig, så de var så störmagade
 och däna / vätensvelling de är di,
 de som va fätiga. De hölts de
 utav vätten a rågnjäl a öte i sa,
 så de var så störmagade a
däna). — Det kunde bli klimp
 i vällingen (klimp i vällingen),
 men medel. hade inget särskilt
 namn på sådan klimp.

Var kallade man himma på välling?
 "Det kallade vi snärke, snärken."
 (de kallas vi snärke, snärken, m.)
 "Egent skimmel har jag hört en del
 säga" (tråls finst har a höt
 en jäl sär).

39. "Joo då vasselvälling brukade
allt mamma koka" (joo då,
väffelvälling brukade allt mamma
a köks).

Härte det, att de kokade välling
pi björklake? "De boorade allt
i björkarna ibland, men jag vet
aldrig ~~att~~ ^{om} det varit något av det"
/ de bode ält i björkessa rökän,
men ja vet ält, om de var
yat ä't). - "Dricksoppa (ej dricksvälling!)",
men det var inte något vidare godt; se
mjölken skar sig. Det redde hon (man-
na) av lite med mjöling, så hon
varit simmig / "Dricksöps", man
de va inte nå vidare göt. se
mjötkä skä ja. de reds ho ä'
lite ma mjöing, så ho var sim.

40. "Korngrönsvälling det kallede vi myles.
 Och när de malde korngrönen, då
siktade de ifrån lite fint som manna-
 grönn. Det kallade de grönmjöl. Det
 var bra till välling, grönmjälsvälling"
 / korngrönsvälling da kökte vi myles.
 a ma dr måde korngröna, da siktade
 de ifrån lite fint som manna-
 grönn. de kallade de grönmjöl. da va
 bra te välling, grönmjölsvälling).

"Fruktsocker, som de redde av med
 mjölk, den kallade de äppelvälling
somma (= someisa). Det fick lov att
 vara söt fult, för eljest skär det
sig" / fruktsöpa, som de redde å ma
 mjölk, den kallade de äppelvälling
 söms. de fick lov a vara söt mjölk,
 för häls skär da sa). Se f. ö. sid. 38!

41. Brödvälling det har jag hört talas om, men jag har aldrig sett det (brödvälling de har 'a hot följss om, man 'a har älor sitt st). - "Det går att blöta opp det (brödet), och så blanda i det, när man bakar. Eljest ga man det ju mest åt hönsen, om det var för gammalt" (de gas a blöts sp st, när en bäker, hälla ga en st ju mest åt hönsa, om de var för gammalt).

"Fäntvälling det var sådana där bjock, god välling (av vete mjöl) de kalle åt småbarnen" (fäntvälling de var sån där gäker göör välling de kalle åt småbäna). Se även sid. 37!

Då jag frågade efter 'stänkvälling', svarade meddel.: "De dänkte i (= stänkte i) mjölon

smet med en visp (i den kokande mjölken). Det var gott." (De dankte i van smet ma en visp. De wa gōt). Men hon kunde ej erinra sig namnet på den vällingen.

42. När folk flyttade, var det vanligt, att man på kvällen bar till den flyttgröt (flätgröt, m.) eller flyttvälling (flätvälling, m.). Angående skrekvälling se sid. 38!

E. Gröt.

43. Gröt (gröt, -en, m.). Den äls i regel med mjölk till. "Ejst så sirapsvatten, när det var, så vi var mjölklösa om vinterna, och sedan saft brukade mamma laga till i en bull"^{x)}

^{x)} Små stenskålar (stenskålar, f.), som

Vi hade gröten i en fat mitt på bordet
och sedan mjölken, eller vad vi hade
till den, i var sina bullar. För i tiden
då hade de bara en fat med gröt och
ett med mjölk och bara en sked var.
Men se det har jag aldrig sett."

Jämts sa serapsvåten, na de vä,
sa vi va mjölklops om vintra, a
sen säft bruktis måna laga té
i en bult. vi hads gröten i et fat mit
på bost a sa mjölkka, ala va vi hads
tém, i vä gma bult(m.). För i lin
da hads de bara et fat me gröt a et

barren hade att äta i i st. f. tallriker.
"Se de gick så mygket för, gubbar, som
gick och sålde stenskvalen" (se de
gick sa mygket för, gubbs, som gick a sålde
stenskvalen (stg. 29. 00. pl. n.))

na mjölk a bær e sé vår. man
se da' har 'a älor sit).

"Det hörde jag ut talas om, att de
gjorde en tråla i mitten och lade
smör i. Men det var ju de som hade
gott om det" (de höjde ja allt
talas om, att de gjorde höls i
mitten a la smör i. man da
vå ju de som hade gott om st).

Något namn på en sådan smörhula
visste ej meddel.

"De silade mjölken i grytorna,
när de kom in med den, och kokade
välling och gröt. Det var, när de var
skövelaktiga (= slösaktiga)." (de sids
mjölk a grytorra, na de kom
in nå nå, a kokts välling a gröt.
da nå, na de va fövshaktiga).

44. Beträffning för 'tum, klisteraktig
gröt': "Tum herrskapsgröt, säges de.
Se han ska vispas så frickräckligt,
så han står och skälver. Det är
sådan där regnyölsgröt, som är som
klister. Det är inte mycket att bjuda
folk på" (Linnor härskapsgröt,
så de. se han ska vispas så fo
skräckligt, så han står a jäkver.
de ä san de regnyölsgröt som
ä som klister. De ä inte mycket
a byu folk på).

Meddel. beklagade sig över att hon inte
kände till så mycket av det som efter-
frågades och sade därvid bl. a. "Se förs
var det bara att göra, som de gjorde
hemma, och så var det, om man kom
ut nägot, så man fick se andra

grötor koka, som de sade. (se för
va de bars te göra som de jöds hem,
a sa vä da, som en kunnas kam ut nät,
sa en fik se ännu grötor koka, som
de sä)

45. "Boukade man koka kärnmjöls-
gröt? Nej, men se morfar han ät
kärnmjöl ti till gröten" (na,
men se morfar han ät gäymjöl
te gröten).

Vattengröt (vätongröt, m.).

46. "Bärgröt det kan man koka utav
blåbär och reda av med rågmjöl eller
päronmjöl. Det kallar man blåbärs-
gröt". (bärgröt de kan koka utav
blåbär a re a me rågmjöl als
päronmjöl. de kallar en blåbärgröt).
"Och konsbärgröt och äppelgröt"

(a krämsbagggröt a äpplgröt). De tre sista slaggen av gröt motsvarar närmast vad man på riksspråk skulle kalla kräm. — Päronmjölsgröt / päronmjögggröt). Om det blev något övers av den, "ven kunde hon (mamma) röra i lite ägg och göra pannkaka av" (där kunde ho röra i lite äg a göra pannkaks a).

47. Nävgröt det tycker jag sig ha hört talas om. Det är de visst med händerna, eller hur till det var. Ja, det vägar jag på, att det var. / nävgröt de tycker'a ja ha hört fä os sin. de är de visst ma hänsra eller ha fäs da vä, ja da vägar'a på, att da vä).

Borade man koka gröt av potatis?

" Jag minns allt, att mamma
kokte det, rev råa pårön och
hadde i lite mjöl och kokte gröt
av det. Men det har jag aldrig gjort."

Jag minns allt, att mamma kokte
det, rev råa påron och hade i lite
mjöl och kokte gröt åt h. man
da har 'a älsk göt).

48. Angående skrekgröt och flytt-
gröt se sid. 38 och 43.

"Det brukade de visst ha vitgröt
med sig till förning. Det var väl
till barnsöskelassen" (de brukade
de visst ha vitgröt mä så
te förning, da vä lste bägg-
kälåssor).

"När de hade en hoppe, folk till
hjälp, då hade de liksom skörde-

Tillägg: Och
flyttgröt det
har jag visst
de har för om
än i a frögröt
de har 'a visst
de har för om
än) = -- det
har jag förkom-
mer --

kalas, när det var slut. Och se vid
alla kalasen, så skulle de ju vara
gröt." / na de hade en hopar
fötk de gåt p, da hade de liksom
jeddokaläs, na de va slut. a se
ve äls kaläss ga skults da ju
va gröt). Men några storskilde
mann på dess två siste slag es
gröt hade ej meddel.

F. Palt.

49." jag vet inte om någon annan
palt än blodpalt" / ja vet inte
sin nan annan palt än blö-
pält).

Kroppkaker användes ej heller för
i orten. "Det är någonting, som har
kommit in på senare tid" / dia
nånting som ha kommit in på

Sensortilj.
 5. Pannkaka.

51. Pannkaka (pän̄kākə, -'a;
 -'or, -'ora, f.). "Pannkaker det det
 använde vi mycket" (pän̄kākəs də
 de används vi mycket).

"Tumppannkaka det kallade vi munk"
 (tumpän̄kākəs de kallas vi munk).

52. "Sådane där vanliga pannkaker,
 som man sätter in i ugnen, dem
vände man inte. Men sådane där som
 som man steker på spisen dem
 får man lov att vända med en
 kniv. Min mamma hade en bröd
spade gjord därtill, men det behövs
 man ~~ja~~ inte." (Såna där vänliga
 päⁿkākəs som en sätts in i
 ugnen dem vänds en inte, men

sana de som en stöcker på spissol,
döm fick en lov a väns ma en
kniv. manna ho had en
brösr z på en jōdo daté, man da
behövor en da into). - Var det inget
särskilt namn på den där spaden?

"Nej, inte annat än munkspade
(no, into ans mungspäs).

--- då ställde hon den där pannen
på en brandring. Men det var så be-
svärligt. Det fick man lov att raka
glöten under. Och så svedde vid den
ena sidan, och vid den andra där
var det inte bakat! --- då ställde
ho den där panna på en brän-
ring. man da va så besvärligt.
de fick en lov a raka glöten under
a så sveds de ve den ens trå,

+ det

a ve den äuro dar vat da mitz
bäkt).

Angående gräddning av pannkaker
i bakugnen se sid. 8 och 35.

53. "Löpspannkaka utav mjöl och mjölk
och så hade de löpe till. Det var gott,
men det var konst vid att göra det."

| Löpspannkaks utav mjöl a mjölk
a så hade de löps till. de var gott,
men de var konst ve te göra det).

När de slaktade spädhalvar,
då tog hon (mannan) den blodan
och bakade munk av i de där
munkpannor. Se den blodan
den gjorde hon aldrig palt av."

| när de slaktade spækärra,
då tog hon där blöna a bakade
munk a i de där munkpannor.

su dän blön gods ho älvor pålt
 ä). Nijet namn på dem pannaaker fik
 jag aldrig veta.

Päronmunk (päramunk, m.)

"De rev räs päron^(m. & i.) och lite mjölk och
 mjölk och salt. Bra mycket päron
 blir bäst. De bakade allt utav bara
 päron, men det var allt kärvt" / de
 rev räs pära a lite mjölk a
 mjölk a salt. Bra mycket pära
 blir bäst. de bakte allt utav
 bara pära, men de var allt
 kärvt).

"Ätpannkaka har jag just inte
 hört talas om, men rämjölkspann-
kaka det---" (ätpannkaka har a
 just inte hört talas om, men
 rämjölkspannkaka de---

vad gör den av? "Fingerting annat
än råmjölk. Det ska vara fem mäl
mjölk, men då ska det första
målet vara med. Lite socker
fristås för man lov att ha i." / in-
ting ans råmjölk. De ska va
fem mäl mjölk, men de
ska de fjätte mäl va mäl. lit.
säker fristås för en lov a ha
mäl 2)

Obs. att de påröpparmukkor, som
nämns på sid. 8 och pårömmuk
är två olika slag. De förra gjordes av
kokt potatis och gräddades som tjocka
pårömmukkor i brönnor i ugnen. De senare
voro, som nämnd. senare led anser, tun-
na. Jfr s. 51! — Här mätte jag på några sätt
ha misuppfattat meddel. Jfr sid. 83!

14. Loppa.

54. Loppa (səps, -a; -ər, -era, f.). "Farmor hon sa supa. Supat sa' de gamla, päransupa" (farmor ho sa supa. supat sa' de gamla, päransupa).

55. Loppamat (səpsmät, -'ər, m.).

"Loppamat tror jag de gamla brukade säga" (supsmät tror 'a de gamla brukade säga).

"Le allt vad skedmat heter, så är det gott, sade en gubbe" här borta" (se allt va jemät liets ja a de g^ot, sa en g^ubb^e her b^ort^a). Med skedmat menades allt mat som äts med sked, alltså även välling o. dyl.

56. Lid (sɛ, b. sɛt, n.) "Det kanne i

*/ En inföding.

soppan det är sädet det" (de två
 & söpa d'ä söt d'ä)

- Klump (klump, -on; -a, -m.)

"De vispar en tjock smet, och så tar
 man med en sked och lägger i och
 låter det koka i soppan, så man
 ser, att det är genomkockt. Men se
färlsoppa (pi färsk kött) då kokar
 man klumpen särskilt utav ägg
 och mjöl och mjölk och slår opp det
 i en bunke och låter det det kallna.
 Sedan tar man med en sked och
 lägger i soppan, när man ska
 äta" (de vispar en färls smet,
 a sa tar en ma e je' a lagor é
 a lät' t' köks & söpa, sa en
 ser, at da a jönmkockt. man
 se färlsöpa da kokor en klumpen

särjelt mta äg a myjöt a myjöt
 a skor öp st. - en bünks a lotit
 kalns. - san lär en ma e jé
 a lägor i söpa, mer en ska
 äta.

57. Vad kan man kalla kum, mager
 soppa? "Blaskig soppa, eljest vet
 jag inte, och skoin soppa" (bläcker
 söpa, häls vet ja inte, a skoin
 söpa).

- Nä, om soppan är halvsvur då?

"Det vet jag inte, vad man säger
 om det, för då är det bara att slä
bort det" (da vet a mta vä en
 sär om st, ja dä a da bärs
 te 7/8 böt st).

Meddel. - häkmade en dräng och en
 bonde på ett snällt ställe i trakten.

"Suipat det var surt, sa drängen.

- Ät, din doummel, sa bonden!
 (suipat de va suif sa drängen
 - ät, din drümmel, sa bönd)

58. - Hade man något särskilt namn på det man kokte soppan på, ingredienserna? "Något särskilt namn det minns jag inte på det. Man brukade säga: lag i botan, för du bräte. "Det var bräte i soppan (det tjocka)" (nått särskilt namn de minns a inte på't. en brukade säga: la r böton, för du bröts (m.) - de va bröts r söpa).

59. Beträffande för olika slag av soppa, vilka avse soppans huvudsakliga ingrediens: "Det har jag alltså hört talas om, att de kokar

fisksoppa, men det har jag aldrig gjort. - ~~Ofta~~ höns-soppa förtas det kokas man ju. / de har 'a ält hot fäsq sin at de kokar fisk-söps, men de har a ältor jöt. - ja hönsöps förtas de kokar en ju).

Kälsoppa? "Det sa' vi aldrig, än (= utan) bara käl" / de sa' vi ältor, en bärs käl).

Och grönsoppa det kokte man med bara kött i och redde med mjölk. Det var sådana de stora helgrön (hela korngrön) / a grönsöps de kökt 'en me bärs jöt i a redde me mjölk. de va' sans de stora helgrön).

Färsksupa (jf. sid. 57!) det var färskt

kött. Det var att koka Klimpsan
 särskilt till. Eljest klimpsupa
 det var mjölkklimp i i stället för
päron (potatis). Eljest var det morötter
 och rötter (kål-), och groyn brukade
 de lägga i, helgroyn, om det skulle
 vara rätt, och bra nog med kött,
 så det smakade kött. Men se det
 var saltat fört. / färlsups de
 va färlt göt. de va te koka klomp
 i särjelt té. käls klompups
 de va mjölkklimp i i stället för
päron. käls va de morötter a rötter,
 a groyn bruk' de laga i, helgroyn,
 om de skulle va rätt, a bra nög
 me göt, så de smakte göt. men
 se de va sältst färlt.

Ålsoppa? "Vi brukade bara säga, att

vi kökte ärter. (vi brukte bara säga
at vi kökte ärtor)

Nässelkål / näpstkål, m.)

"och fönkelsoppa och nypon-soppa"
(a fönkelsöpa a nypon-söpa).

"Päronsoppa (potatis-) det brukade
man kunna äta. Spikesill till.

Det var gott." (päransöpa de brukte en
ält a kunna äta spikesil till. de
va gott.) Se äm. sid. 67!

"Bullersoppa det är vanlig päron-
soppa. det brukade de säga, att
de kokade bullersoppa med sörn
i förr. Vad det menade med sörn,
det vet jag inte." (bullersöpa de a
vanli pärasöpa. de brukte de säga,
at de kökte bullersöpa med sörn i
förr. va de mente med sörn de

vét 'a into).

7. Förut ej omnämnda maträtter av
bär, bönor, ärtor, kål och rotfrukter.

61. Smultamjölk (smultamjölkk, f.)
= ^{färla} smulton och mjölk, blåbärsmjölk
(blåbärsmjölkk, f.), hallormjölk
(hålamjölkk, f.), krösmjölk
(krösamjölkk) = lingonmos, krösmos
(krösamös, n.) och mjölk.

"Krösonen det skulle de ju ha till
päron-(potatis)-säs för. Päron och krösmos.
De blandade i mjölk eller
lite gräddaktigt i krösonen" /krö-
sana de skulle de ju ha te päron-
säs för. päron a krösamös. De

* Smulttra är en nyare uttal!

blan' de i mjölk als lita gräd-
äktit i krossana).

"De stötte dem ~~de~~ rå, krossonen,
jör

" / de stöts dom rå, krossana,
förr).

Är rensade man lingonen? "Det var
än sitta vid ett bord och peta. Det
var än sitta med om kvällarna
och növla (= pilla). Det var så
tråkigt att rensa krossen." / De va
te sitta ve et bög a ~~növla~~ peta. De
va te sitta med om kväla a
növla. De va sa tråkigt a
rensa krossa). - "och så stötte
de ihop det i stora träständer
så de hade hela vintrarna sedan!
De stötte ihop med en stötel.
De stötte dem i en gryta eller

någonting och lönde i ständer. —

Till pannkåkor fick vi sådant där.

— Se kokte (linson) det gjorde de ju aldrig de fattiga. De rika de hade väl någon liten koka (kotta) att ha vid högtidliga tillfällen."

(a sa stoto de rhöp st i stora träständer, a de hads hets vintsa sän. de stoto rhöp ma en stötsl. de stoto dom. e gryts als manting a lönds i stana. — Se pannkåkor fick vi sånt där. — se kokte de göds de ju äls de fattiga. de rika de hads lo ma fte kokte se ha ve högtidliga tillfällen).

De köpte en stor standa (i meddel: fridruhem) och rästötte (de göfts

e stöftans a rästötta). Man söttas
 ej lingonen. "Det var om man strödde
 i några sockerminur och så lite
 grädde" (Ja va om en ströds i
 nars säkzminur a så lite
 grädde), när de skulle användas.
 Men i regel nöjde man sig med
 att ta bort den värsta sura smaken
 enbart med mjölk.

62. Brukade man odla och använda böns
 för oksä? "Skärböns det hade de ju.
 I Hanna (där meddel. tjänade en tid i sin ungdom)
 där saltade de bönorna och lade på
 strömmingskullingar. Och bruna
böns hade de med. Bondböns det
 hade de mycket. För då var det
 så viktigt med bondböns, så det
 hade de allmänt." (Skärböns de

håds de gur. i hånns de gälto
 de böns a la pa strömmingskiutiga.
 a bruns böns, häd' i mä. bön-
 böns da hä' de mjles. för da va
 da sa vilt ma bönböns, pa
 de had de älmant). - Man
 kokade bönböntoppa (bönbön-
 söps, f.)

- Bruna böns det kokte de som
 nu med sirap och päramjöl, och
 så fläsk till. Det är gott det. Skulle
 det vara rät, så skulle det vara
kokt fläsk till. Se det var egent-
 ligen kalasmat det. "bruns
 böns de kökte de som nu ma
 sirap a päramjöl, a sa fläsk
till. d'ä gott da. skulle da va rät,
 sa skulle da va kokt fläsk till."

si da va ryäntligen kaläsmät
da).

Det var ej brukligt att man mätte
några böror.

63. Vilken slag av ärtor odlade man
från i bygden? "Sockerärtor, förstås,
det har de väl odlat i alla tider.
Och stensärtor, och märzärtor, och
gröna ärtor, det hade de på åkrarna
och så gula ärtor förstås. Gröna
ärtor, det brukade de mest stüva,
mörötter och gröna ärtor ihop."
/Sockerärtor förstås, de ha de
ls ödlas i äls tider, a stensärtor,
a märzärtor, a gröns ärtor, de ha de
de på åkra a så gult ärtor förstås.
gröns ärtor de brukade de mest a stüva,
mörötter a gröns ärtor ihop).

Det var att sitta och rensa ärtor,
det gjorde man. Det var att lägga dem
på bordet och pilla med fingrarna?
/ det var te sitta a rensa ärtor
ofa göd'on. da va te lägga dem
pa bōt a pilla ma fingra).

Spränga ärtor (spörens ärtor)
kallades arbetet att öppna ärtkudarna
(öppna ärtkända, u. m. m.) av färska
ärtor.

Är man halv mogna, kokta ärtskiv-
lor, som drogs mellan tänderna?

"Ja visst, släpärter. Men det
fick man passa på, innan de
vart för mogna, för sedan gick
det inte. - De är så lokna efter
(= lokiga i, fruktiga i) släpärter så.

De bara sätta på en liten panna

med lite saltvattnen, Och när det
 skulle vara riktigt fint, skulle de
 doppa dem i smält smör, men
 det fick inte vi. Det var vanliga
äkerörter de tog till det" (jo vist,
zjapäter. men de fick en pass
 på, när de var för mågnis, ja
zän jik de inte. - de a sa tökns
 att zjapäter ja. de bars sats på
 e lite påns med lite saltvattnen,
 a na de skulle va riktigt fint,
 skulle de doppa dem i smält smör,
 men de fick inte vi. de va vanliga
äkerörter de to till det).

För då malde de att ärter, och
 hade till pannkakor. Men det var
 så beskt. Och gott de inte malde
det ihop med rågen till bröd" (får

da m^äds de alt äfver a hävd te
pänk^kä^her. man da vat ja
bⁱskt. a g^öt de into ma^s m^äds't
shop ma r^ög^ön te br^öj, ungti
= och jag undra om de inte rentas
malde det ihop med rågen.

64. Odade man käl förr? "Det var
vitkäl, det var det vanliga förr. Där
det var lite finare, tror jag de hade
blomkäl att ha till kalaser. Ja,
i Hamra där hade de k^ruskäl, så
jag såg den allt. Men den tror jag bara
de hade att g^anera med." (De va
vitk^kä^h, de va de v^anliga fö^r.
de va lite finare, tror'a de
hade blomk^kä^h te ha te kal^asor.
ja, i Hamra där hade de k^rus-
k^kä^h, så ja så'n allt, men där

trov'as bara de hade te gåniers
má)

Matvätte av kál? "Jo, surokál det
brukade de laga till på hästarna
utav vittkál. Det var så märkvärdigt
förr i tiden. Då var så högna efter
1/2 frukturta i) det. Och en del de lade
i ärtor och andra de lade i grönn,
och så kokte de på det, kött. Men
hu vale sådant out äta. Men de
som hade lärt sig att äta det, de
var klippt vilda efter det" (jo,
~~so~~ surokál de bruk' de laga te
på hästa utav vittkál. De va så
märkvärdigt förr i tin. De va så
högna att qé. a en del de la i
ärtor a ärtor de la i grönn, a sa
kokte de på göt. man hu väk

sant ont äts, men de som hade
läfja a äts't, de va krypt vil
äts't).

Hur tillredde man surkål? De hackade
i en balja med en hack, som var
i s-form. Det var ett kål-s. Han
var gjord till det (speciellt för det ändamålet).
Och så hade de det i sländor och
hade på ett lock och hade tyngd på.
Och så stälde de ut det i boden,
så det fick tjälis. Det var, så de fick
hacka loss bitarna, som de ville
ha. Det fick stå inne vissa dagar,
tills det fick suona. De fick sitta
om kvällarna och rensa och skära
sörder kvondene. Och det var så
saftigt i de där sländorna, höga
och vida sländor med raka kanter.

*Det / de häkte r e bärgo med en
 häk, som va r äs förm. da va et
 kätäs. han va göds fēt. a sa lä'
 de't r stänor a la pa et lök a
 la tyrd pä. a sa stal'de üt et
 r böa, sa da fik gäg. da vä, sa
 de fik häks lös bito, som de vls
 hä. da fik sta ins viss daga,
 te da fik sung. de fik silo om
 kväla a rēuss a jers sönor
 hūva. a da vat za säftit i de
 de stänora, hgg a vis stänor
 med räks kätter)

De tokade ej kälbeiden. "De gönde
kälhvondena i källovana" / de
 gönds kälhviva i jälvora).

"De kokade käl med päron (potatis)
 och thäl rötter i, kunde man göra,

(det gjorde dock ej alla) och så lite peppar
och liör.⁴ (de kokte kär ma pära
a räter i, kuum'on jörs, a sa litet
pépor a göt).

- Ejst vet jag, att en del skär kilen
i länge slantar (strimler, remsor),
men jag vill skära sänder den lite mer.
/ håls vet ja, att en del skär kän
i länge fläntor, men jä vil
jars sän vij fr ta mär.

65. Brukade man koka rovor och äta
för? "Ja, inte vi, men ejst vet
jag allt, att de kokte rovor och
ät för mäl (ät som mäl). De gjorde
rovmos, slätte det. Se de här
nymodiga rovodlingarna vet
är på senare äran det. / ja int vi,
men håls vet ja allt att de kokte

röbor a ät för mat. de gods röb-
mäs, stödt. se de ha nygmödriga
rövödliga (si si faktiskt medel.) d'a
pa sennors ära da)

Kunde man inte steka robor
också? "Jag har aldrig sett det,
men jag har änt hört det, att de
gjorde det förr, när de hade ont
om ätat. Det skaldade de rejält
hjocke skal fick man ta där,
för se skalen de sved.* Pärön
(potatis) det har jag hört, att de
har stekt i ednörjan. Det gjorde
vi änt hemma för ro skull ibland
— men inte robor." Ja har älor
sit st, men ja har änt hört st,
att de gods de för, ne de hade ont
om ätat. de skaldade de rejält gäka

skåte från den där, för skåte
 de sv. p. de de ha ja allt liot,
 at de ha st. 2 elmörja. de
 jöds v. allt hems för rå skul
 iblan - man into röver).

Roovälling c. dyl. ? "Det var väl
 forntidens matlagning. Det
 mindes min mamma, at de repete
hasselknoppar och plockade moss
och bark och hade i till bröd. Det
 var väl 1868. Då var det missväxt
 et par år / de va ls förtidens
matlagning. de mindes mi
 nämns, at de repete högsknäps
 a praktis mäs a bark a hats
i de bröd. de va ls ältanhus-
sakträs. de va de missväxt
 et par år).

66. "Det hade man kålrötter till
 soppa och till kål och rotstamp
 (rotmos). Se de gamla de var så
brägeda efter (= förtjunta i) rötter,
 (det vanliga ordet; man sa sällan kålrötter),
 så det är mycket möjligt, att de
 kokte dem och åt dem, som de
 var. Se det var med det viktigaste,
 att man såg rotkålsplanter
 på vägen. - Rotkål var det. (Den
 använde framför allt till) rotstamp.
Pårön: det får det lov att vara
mer påron på rötter" / De hade en H ån
 kålrötter te soppa a te kål a
 rotstamp. se de gamla de va
 så högna a te rötter a d'e mycket
 möjligt, at de kokte dem a åt
 dem som de va. se de va med

da viltgosts at en sats röt-
kajphänter på våra, - röt-kät
vå da. - rötstämp. pära i da
fa da lov a vå, mer pära
en rötter).

Rot-soppa på bara rötter och
kötspat kände meddel. e' till.

67. Päronskal (päras-kät, osv. e. o. r. e.;
- - - a, s. p. n.). Skala päron (skala
pära). Oskalade och räskalade
päron (öskalade a räskalade
pära). ~~"de var räskal-späron"~~
~~(de var räskal-spärona)~~.

"Koka med skalen på" (koka
med skäta på). Räskala päronen
(räskal-pärona). "Skala med
fingrarna det kunde man all
göra, när de var kolta. Det brukade

vi vist göra, när vi var barn" (skaka
 ma fingra da kunn 'on ält jörs,
 ma dr va kökts. da brukts vi
 vist jörs, när vi va bän). Dock
 ej särskild beteckning för 'raska
 potatis', 'skala kokta potatis' o. 'skala
 potatis med fingrona!'

Rensa päron (rensa pära) finns
 men betyder endast 'rensa potatislandet!'

[Och äla päron (d. v. s. godda potatis)
 så här på sömnarna, när de växer
 i källarna" (a äls pära så her
 på sömnarna, när dr växer i jällarna)]

"han får skala dem fristäs
 och skära där det som är odugligt.
 Det blir inte ännu. (alltså inte rensa)"
 /on ja skaka dom förtäs a förs
 där da som a ödugligt. De

blir inte annat).

Vad kallade man avfallet då?

"Det är inte annat än päronskal,
det tar man över en bank" / (då
inte ans päraskal, de tar en
gör en bank).

"När man räskalade päronen, då
brukade man salta i" / (när en
räskäl och pärona, de brukat en
a salts i.)

Angående i arke stekt potatis se s. 76!

'Skinnkuler brukade drängarna
kalla skinnku päronen. Att barka
skinnkuler (= skala p.), sade de;
lite värslöst och lite vatt (= vatt,
överläset) förstås." / (j^unku^ler
brukat dränga & k^uls p^ärona.
de barko j^unku^ler p^ä de; lite

vågloft a lita väl föflös).

Beteckning för 'mjällig' (om kolspo-
latis). "Det är mjölige. Och de
skrattar, säger de, när de spricker
sörder, och gräter, när ögona rinner.
Det är blöta päron. Och äna
päron sade farmor*, när de sved.
(de a mjögiga. a de skrälte på
de, na de sprickte för, a gräte
var ögana rinner. de blöta päron.
a äns päron, sa farmor, na de
sve)

Beteckningar för 'potatismos':
"Päronmos och jag vet för ^{med} att de
sa 'päransmör om sådant där de
mosade sönder' / päransmör, a ja

* / Inföds Hjertad-bo. Från Svenssons svämmor.

vet för må, at de sa pärasmör
 som sant då qz måsta söner).
 Jfr rotstamp s. 78!

Andra potatisrätter, som förekommit
 i bygden? "Det var pärsmunk och
pärnbullar utav kokta päron, och
pärspannkaka utav ⁷både kokta
 och rå päron. Utav rå det gjorde
 man tunnna, men se de bakades
 i ugnen." / de var pärsmunk &
pärabulls & mta kölls pära, &
pärspänkaks mta ba kölls
 & rå pära. mta rå de jord'on
tunn, men se de baktes &
mungen) i motsats mot munk.
 Se även sid. 8 och 54!

x) Asyfta, säkerligen endast pärnbullar.
 Jfr s. 54!

Brukade man inte koka potatis i mjölk?
 " Jo, det gjorde de allt, stuvade päron.
 Det var stuvade päron, kokta päron
 man karvade sönder i en panna
 med lite blå mjölk i. Hursch, det
 var så avligt (= äckligt), så det var
 friskräkligt. Och så åt de silt till.
 Jag har aldrig gjort det, och inte
 gjorde vi det hemma heller. Men
 jag var hos en människa (= kvinna)
 och arbetade ibland, och se hon
 brukade färga med sådant där.
 (jäs de ja' de allt, stuvds pära.
 De va stuvds pära, kokta
 pära en karvds sönder i e
 pära ma lite blå mjölk i.
 hursch, de va så avligt, sa de va
 friskräkligt. a sa at de silt te.

ja har älsk jät' st, a inte jöds
 ve 't hems hälor. man ja
 vä hos e mänsk a arbets
 vån, a se hö brukta a
 färens me sant där).

Päron var inte så vanligt för
 som fortmer rotstamp.

Patatisgröt? "Jag minns all, at
 mamma rev räs päron och blände
 i gröten, men det var väl rågnyt
 med, kan jag tro." / ja minns allt
 at mamma rev räs päron a bländs
 i gröten, man da va t ho råg-
 nyt med, kan a tro)

Katrina utav sönderholta patatis
 med kött? "Om man hade kolla
päron, kalla, och så man
 hade kött och lappsylta och

sådan där, så kunde de allt blanda
 i päronen i det där och värma opp.
 Det brukade man allt soppa ihop
 ibland. Men det var ju vardagsmat
 fristås. Jag vet aldrig, om de kallade
 det något särskilt. (Som en hade
 köttets päron, käls, och en hade
 göt^{*)} och läpsylt^{*)} och sant dä ja kunn
 de ält brans i pärona i de där
 och värms opp. De brukat^{*)} en ält och
 soppa ihop ibland. men de var ju
vardagsmat fristås. ja vet ält om
 de kallade^{*)} mat särjelt).

7. Köttmat.

68. Hur man beteckning för köttmat? "Det

^{*)} som de göds^{*)} utta inmätst.

var maten det, sa' de. Det var både
 fläsk och kött så var det mat.
 (da va mäten da, sa' de. da
 va ba fläsk a göt sa va da mät).

Någon beteckning för 'fet köttmat'? "Det
 var flöttigt förstås" (da va frött
fastas).

69. Beteckningar för olika slag av
 kött, vilka avse slaktdjuret: "Det
 var väl inte annat än kalvkött och
färskött, och det andra det var mölkött"
 (da va lo nito ans här vzöt a färsöt,
 a da äns da va ~~färsöt~~ nötöt).

"Segt förstås och hårdkoht var det
utar gammalt" (seht fastas a
här köht vä da nita gärnst).

En köubil (en fölbil, m.), ett stort
stycke (et stöt styks).

"Kötslamsor det var sådant där utav
boken, stetigt och slankigt och
se så där" / göt (fämsor (100g. pl. f.)
de va sant där, inta bäcker
göt a fämsor a se så där).

70. At man i gamla tider förlust
Kött? Inte mycket, det var lite,
när de myss hade slaktat

71. "En del de var så högade efter
senorna, så de åt opp dem." (en
del de va så högns als senorna,
så de åt sip dem).

"Se farmor - här hon åt inte fär-
kör. De var inte så väst högade
efter det här, och det smakar
ju ull" / se farmor här ho åt
inta färgöt. de va inta så väst
högns als 't här, a de smakar ju ull (f. i.)

72. "Vi slaktade aldrig några stora
nöt hemma, utan det var en gris
 om året och så kalvarna förlas.
 Mamman hon var så nogga, så hon
 tog vara på vart eviga smul;
 hon lockte av skankorna på kal-
 varna sedan mer. (i) hållts
 älskade stora nöt hem, an-
 da vä en gris om året a sa kärra
fästa. mamma ho va sa nöga,
 sa ho to värs på vart eviga smul;
 ho lockte a skänkorna på kärra
sena mer = t.o.m.

"Och matspad kallade de det
 de lockte kött i. ~~ja ma de hålls-~~
~~de, sa ho de ju en del utav späl~~
~~te syfta~~ Ja, när de slaktade, så
 tog de ju en del utav spadet till

Syltan. Jag vet inte vad de tog
 det till. Det var ju så mycket spad
 vid fäslakt, när de kokte de där
 stora kuvonderna. Det var mätspad.
 Och sedan stöpte de grön i det
spadet och gjorde korvaka av.
 Det hade de sedan att steka opp.
 Det var att skära skivor. Ja mätspä
 kallas de de de kokts göt i. Ja,
 när de gäkteds, så to de ju en
 del mätspät te sylta. Ja vet
mät vä de käl té (aut). De vat
 ju så my spä ve fägäkt, när
 de kokts de de gros kuva. De
 va mätspä. a sen stöpts de
grön : dä spät a gods korvaka
ä. - de hads de sen te steka öp.
 de va te fors svor).

K. Fläsk.

73. Se det var svinnmat,^{y (!)} kallade de fläsket. Det andra det var väl kött (om man nu skulle säga på kött . . . fläsk, som ju började med en gemensamt namn kallades mat)

74. Ett 'stykke fläsk' heter en matbit (en matbit, m.). Men talade om skinhan (fryska, f.) och framdelen (främmdelen, m.) och mellanfläsk (mälafbräskst, n.) [Obs. ej mellanmaten!] Maten det var hela skrooken (mätan de va hela skrooken)
 "Se mellanfläsk det var rändigt det" (se mälafbräskst de va rändigt de)

*) Jfr skolor (skühör) och svinäta (svindelt, n.)

Lidant där spicheköt det kallade
 de strängen. Det var kötsträngen.
 Det skar de, så det var som en klump
 i den ena änden, och så var det
 som en sträng de hängde (hängt)
 upp det i. Det sade de, att de
 skulle spela fiol, när det de
 skära av det där ködet. Och det
 säg mest (= nästan) ut som en fiol.⁷
 | sant de spikgöt de kalle
 de strängen. de va götsträngen,
 de skär de, så de va som en
 klump i den ena änd, så
 va de som en sträng de häng
 upp det i. De så de, att de skulle
 spela fiol, när de skulle färs
 a da där götet, a da så mest
 ut som en fiol).

På tal om fläskhare sade meddel.:

"Det var väl på mellanfläsk de satte i den ena kanten" (de var lo på mälafhäsk de satte i den ena kanten). Fläskharen lag man nämligen ej reda på särskilt förr.

"Fläksväl det sade de lika mycket som sväl" (fläksväl (m.) de sa de lika mycket som sväl)

Svälen / svay, 67. 19. m.). Obs. aldrig matväl!

75. Det fanns svin i meddel:s barn-dom. "Till päron förstås åt de"

(fläsk) (te päron följde åt de), till päronpannkakor (s. 8), till bruns böror (s. 67) o. s. v. Kallt stekt fläsk kunde man äta som sovel till bröd.

76. Rebensspjällen dem saltade

de. Det skulle de ha att koka soppa
på sedan. (rebonspjälå döm
 salt de. de skulle de ha te
 koka söpa på sän). "Se ett
 litet hushåll, två och tre människor,
 det grynnar ju till (= det frilar ju
 något)" (se ett litet hushåll, två
 a tre människor, de grynnar ju té).
 "Se kvinnor och föter det ansträve
 de allt med (= medan), det var förtät
 (= friga om slaktade djur i allmänhet).
 Ju, svin kvinnorna dem saltade
 de allt, så det vart genomsaltat.
 Det sedan mer (= t.o.m.) det skulle
 vara så fint att koka julafton
svin hösen och ha att doppa i
goytan på. Halva kvinnor kunde
 räcka. Och så när de fick koka det,

så stök de på sirap och strödde
 på skorpor och stekte det i ugnen,
 och så styrde de ut det med peppar
 ikring trynet och ett äpple i munnen.
 / se huiwa a föts de anrdtods
 de ält, ma da va fäkt. ja swin-
 huiwa dom sålts de ält, sa de
 wat jämonsältst. da sena me
 de skuls va sa fint a köts
 swinhöson a hä te dopo 2 gryta
 på. hä va huiwa kunn räts.
 a sa na de fik köksit, sa stök
 de på sirap a ströds på skorpor
 a stektst 2 ugnen, a sa styde
 de ut st ma päppar ikring trynet
 a et äppl 2 munn).

L. Mat av hackat kött, fläsk och inälvor.

77. Korv (k^or^ov, -^on; -^o, -^a, m.)
föreligger i samma betydelse som
i riksspråket.

Redskap vid korvtillagning: Korv-
horn, det hade man för, ett Kohorn
och sågade av och lagade till lagom.
Men till grynkorv det fick lov
att vara korvstickor och korvspe-
tor, sade de med" (k^or^ov^hö^on,
da h^od' ^on för et k^ov^hö^on a
sagds ^a a lagds t^e l^ag^om.
men te gryn^ok^or^ov da fik lov
a va k^or^ov^ot^ok^or a k^or^ov^os^op^ot^o
f^a de m^e).

"De brukade säga, att de skulle
korva eller göra korv sade vi."
(de brukar säga, att de skulle

körs als gors körv, sa vi.

Det fanns en några tidsbestämningar,
såsom korvtid e. dyl.

"Se förr då fick man bracka kött.
Det var att hälls och brunda och
bracka om kvällarna. Det var en
friskräkligt göra" (se för de
från häls götst. de va te
hals a diurna a häls om
kväla. de va et fözkräkkt
göra).

Fläskköv (fläskköv, m.).

[Ej matköv!] "Det tog de väl vanligt
rent fläsk (till den). Jag tycker
det är skövel (= slövi), för det går
att så mycket fläsk" (de två delar
vanligt rent fläsk. ja tyka de
[jövoh, fo de gar ät sa my fläsk])

" Vi brukade göra köttkorv, och den
ska ju vara både kött och fläsk i, men
det var ju inte sagt man hade. Och
den saltade man. Vi brukade
lägga den i matbaljan (fläskbaljan).

Lite peppar och salt och lök i korven,
och mamma hon hade mejräm i
med, det skulle vara korvkryddor⁴
| vi brukade a göra fätkorv, a
dån ska ju va ba föt a fläsk
i, men de va ju mlt sält on
trads, a dån sält ds on, vi
brukat a lägga in i matbalja.
lite peppar a sält a lök i korven,
a mamma ho hads mejräm i
mé, de skulle va korvkryddor.

" De gjorde korv och sylda utav
inkoruset (inälvorn). Det tog de reda

på så vida väl⁴ / de gods körr a
sylts utan inkrämst. de tv
de rida på så vida väl⁴).

Grynkorv / grynkorv, m.). "de
stöpte korngrön i det där spadet
som värt, närde kokta sylts, och
så kokte man levoran (leveran)
och hackade den och lade i. Nu
för tiden då användes de inte levoran
till grynkorv, utan det tar de annars
kötrask, och så gör de leverkorv
utan levoran. — ^{*)} Furman mätet sade

*) = inäl-
vorna.

For fings. sid.!

de gamla. / de stöpts korngrön
i det där spät som väl på de kokta
sylts, a så kokt'en levora a
håkt där a la i. nu för tiden de
används de inte levora till gryn-
korv utan de ta de inäl kötrask &

a sa gø de lēvorkōv utā lēvora (f.).
— inmätst på de gämbt).

En slags grynkōv, som man
stoppade i stora skinn, "det var vām-
kōven det" / de va vām kōvōn de).

"De tog vāmna utav jären.
Se de har ju så stora vāmnor,
och de där dem hade de i kalk för
att få dem rena. Det var tjocka
lager med brunt på insidorna.

" / de tō de vāmna utā fāra.
Se de har ju så stora vāmnor,
a de där dem lå de i kalk
för a få dem rena. de va
gale lager med brunt på
insidorna).

Kunde man inte använda soim-
maga? "Joo, det brukade de alls

stoppa grönskorr i" (j_ö de bruk-
to de ält a stopps grönskorr i).

Ej något särskilt namn på sidan korv.

"Pårönkorv - gjordes av råhackade
pårön" (p_ärak_örr - j_öds a r_ä-
h_äk_äds p_ära).

"Och så gjorde vi en sort utav
kökta pårön och kött och sådant
där smårask utav lungan och
senor och se så där. Och tar man
fläsk till, så blir han god. Och
istergrevarna brukas jag ta
till korven. Det kallade vi för sur-
korv. Lomliga de kallade den
stängkorv. Han fick ligga
salt över natten, och sedan hänga
(hänga) man opp den i tallet
tills han fick torka" (a sa j_öds

nr 114!

vi en söt mta kökets p^{er}sa a j^ot
 a sant da qm^{ar}ask mta l^unga
 a s^{en}or a s^{er}a d^{er}. a Lar en
 präsk t^e, sa blev han g^{ör}. a int^{er}
 griva br^ucker a t^äle l^öron. d^ä
 k^{al}ds k^{al}ds r fo q^urk^örr. söm^ug^o
 de k^{al}ds in st^äng^örr. han f^{ek} l^{ig}
 sält^{er} osv n^äta a sa h^{an}g^{en}
 sp^{en}. t^äket, te han f^{ek} t^örk^{er}.

— En del utav k^äringarna de r^ökte
 sjä^lva. Det var en sort. kötk^örr
 gj^orde. Det var så v^{ik}tigt. De v^og till
 och bl^{an}dade i pl^äskt^ärnⁱⁿg^{ar}.

Han var all^{er} god. (Var k^ärnⁱⁿg^{er} den?)

— Det var väl inte annat än kötk^örr.
 De kallade den med^uost. Det var
 väl på senare tiden. (En del mta
 g^ärnⁱⁿg^{ar} de r^ökte sjä^lva. de var

en sötta jättkörr de jöds. de
 va sa viltit. de vog tē a blands
 i fröskt äyngor. han vat alt
 görr. - de vä' ls into ans jät-
 tkörr. de kalds'n medvigt.
 de vat fo pa sēnsors tin).

"Ja, lungan (autis sing!) den brukade
 de vist bracha rå till pärnkörron.
 I Hamra där gjorde de en körr,
 som de kallade lungkörr, och
 han var då så vättlig, som han
 kunde vara. / Ja lunga den bruk'de
 vist a häke rå te pärnkörron.
 I Hamra där jö'de en körr, som
 de kalds lungkörr, a han vä'
 da sa vättlig som han kunn
 vä')

78. Sylta det gjorde de mest utav

huvudet. Och utav stora djur, så var
 det att ha de där stora vännarna
 och göra rena och skära sönder
 i fyrkantiga bitar. Det var till
pärsonsoppl de lag det. Det var inte
 så trevligt med de där stora skinn-
lapparna utav vännarna. Det
 kallade de lappsylta. Och det
 saltade de mer stora byttorna,
 och så hade de väl lite späd på,
 så det hunnade ihop sig*. (syllta (f))
 de ja' de mest utav huvudet, a utav
 stora gä ga vå de te lä de de
 stora vännarna a göra rena a göra
 sönder i fyrkantiga bitar. de va

*) = gå ihop sig, så det blir som surmjölk eller så.
 (går ihop så, så de blir som surmjölk eller så).

te p^är^us^äg^ol di t^ö d^ä. de va
 nte sa t^rö^vet ma di de g^foro
 sⁱn^läpa nte vä^msa. de
 h^alds di l^äs^sylts. a de salteds
 di nⁱr g^foro b^ytorra, a sa h^alds di
 lo l^uts sp^ä p^ä, sa de l^um^mods
 rhöp sa).

Äj^ärt utav sovin det gjorde de
presylta. Den var utav fläsk. Stora
svälar lade de uti köing och så
 fläsk och köu in, och så salt och
 pepper. Och så var det att lägga
kyngd på. De lade henne i en g^röta
 eller en bunke, så de kunde lägga
 kyngd på, och där fick hon stå,
 tills hon var d^e kall. Då hängde
 (häng) hon ihop. Och sedan kunde
 de lägga ner henne i saltlake,

och sedan stod hon sig bra länge.
Det var att skära skivor av henne.
Man tog lite, när man behöfde."

1 häls utta svim da godt präyfta.
där va utta fräsch. storo svärs
lä di utköns a sa fräsch a
göt mi, a sa salt a pipor.
a sa va da te laga tjyrd på. di
lä na i e gryta eler en bingks,
sa di kunn laga tjyrd på, a
där fik ho stå te ho vat käl.
dä ha^{ha} köp. a sän kunn di
laga ni ya i saltläks. a sän
stö ho sa bra läys. da va te
fers jivor ä na. en to lito,
när en behövd).

79. Pölsa talades inte så mycket
om i trakten. Det var enl. medel. egent-

liken samma sak som gryphorv.
 "Det visste vi länge inte, vad det
 var" (de visste vi länge inte, vad
 det var).

80. "Hackmat det kallade de ant
 sådant där smät, som de inte kunde
 ha till något annat utan fick lov att
hacka till köv." (hackmat de
 kallade de allt sant de smät, som
 de inte kunde ha till något annat
 utan fick lov att göra hack till köv).

"Det brukade de ha två hackar,
 en i var näven och hackhorn i
 knäet. Det var ett omätligt gôra,
 långsamt." (de brukade de ha
 två hack, en i var näven och
 hackhorn i knäet).

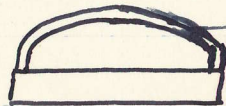
"En körhack det var med ett skuff

och en bra nog bröt blad" / en
 göt-hak (m.) de vä mæ et
 skäft a et brä nog bröt blä)

-skäft

eller

hantlag, n.

81. Lutnanmälet / inmälet, n.; äldre
 uttal inmjätst, n.) och inkrommet
 / inkrämsst, n.). Jfr. sid. 97 och 98!
 " Och eljest var det ränta, kalv-
räntor och färräntor och vad det
 var. Det var alltihop, alla inälvorne,
 det var lungan (!) och levoran och
mjällen och hjärtat och vämmer-
na och larmarna. De skulle
reda oppräntan, sade de, när de
 fick slakta. Det var en mycket
 viktigt arbete." / a hals va da

räntor (04.4.1), käturäntor a fär-
räntor a va da va. da va ällhöp,
äls inälvorra, da va lünga a
lövorra a myältan a järt a
vännorra a lärma. de skuls re
op ränta, sä de, na dr frk slätt.
da va et mycket viktigt arbete).

82. Lungmas det var så märkvärdig
trätt rätt så. Det tog de utav späd-
kalvar lungan och kokte, och
så lagade de till redigt med (2 rik-
ligt mycket) korngrön och mjölk.
Det där det är de mest (mest) som
äggrova. De åt det varmt först,
redde av det, så det var sejt.
Och sedan kunde de läta det
kalna, och så åt det det så med.
[Lungmas da va sa märkvärdig

rät sa. da lö di nta späkärns
 lünza a kökts, a sa lagds di
 te' redit ma höngrün a
 mjötk. da dē da ät di mäst
 som ägrors. di ät st värmt
 föjt, reds ä't, sa da var fölet.
 a sän kunn di latit kalns,
 a sa ät di t sä mä).

M. Mat av blod.

83. Palt (palt, -on, m.). "Vi vi har
 lite mjöl i pyttan och läter den (bloden)
 rinna i det. Så fick man lov att
 å pröra i det, så inte bloden levade
sig. Sedan hade man i pepper och
 och salt och läk. Och så brukade
 jag späda med lite rävörna päron
 men det är inte alla, som gör det."

En del de spöde med vatten eller
 mjölk. Endast blod det bliv så
för stadt. Men så skulle man
 laga till utav det allra finaste
 istret och skära det i små fyr-
 kantiga bitar och strö på salt
 och peppar och lök. Så var det att
 ta en utav (pall) smeten med
 händerna och göra en trunt bulle.
 Sedan gjorde man en träl i den och
 hade mer en ruppa (mype) utav det
 där istret och smetade igen och slätade
 till. Sedan hade man den i en slev
 och trält mer den i en gorgla med
 saltvatten. Man fick inte släppa
 i den med det samma. Det fick
 lov att bli en hinna ikring först,
 så det hållt. Det var fetpall det.

Och så var det vanlig palt. (den
 tillagades som den frögående, men
 utan ister). (vi vi ha fått mycket
 i pyttson a låt i ring i dä.
 sa från lev a rovs i t, sa
mit brön levs sa. sen had
on i päp a sält a lök. a sa
brukt ja spä ma lita räv
pära. man dä mit äls som
jo dä. en dél de spär ma vät
äls mycket. enbät brö de br
sa jo stärkt. man sa skul'on
laga té mit de äls fins
ist a järs dä i små fyrkantiga
bits a stro pa sält a päp
a lök. sa va de te tä en kvik
mit smét ma hän
jos en trintor bül. sen god'on

ULMA 15658. Per Aggemark. 1942
 ÖGL. TJÄRSTAD
 Frgl. M 81

et hök - där a la nér e nups
 into de dar istot a smeltdo yän
 a flotsds té. san lá en där e
 e flér a hölt nér e gröta
 ma saltvaton. en frk into
 flaps i'n ma dasams. de
 frk lov a br e hins sking fögt,
 sa de höll. de va föpalt de.
 a sa va de vänle pält.)

"En Mykötts pält den ät man sedan,
 som hon var. Men sedan (när de blivit
 karn och ädre) skar man dem i
 skivor och stekte dem i en
 pannan" (mykötts pält den
 ät en som - han vä. men sän
 skär en dem i fivor a stekte
 dem i e pänns).

Lvinpält är den bästa. Eljest

gvi de allt utar kalvar med, och
utar får gjorde de förr. Det var kalv-
palt och färpalt" (svinpält e den
bästa. Hells jö' de ält utar kårva
mä, a utar får jö' de fä'r. De
va kårvpält a färpält).

Paltbröd
se sid. 117.

84. Broukade man göra blodkorr vcksa?

"Nej, det har jag aldrig hört talas om
här. Jo, efter spädkalvar det gjorde
de blodpudding. Det var så fint, så fint.
Jag kan inte säga, vad de har vad i, för
jag har aldrig gjort någon." (mä, de
har a älv hot tårer om här.
jo, älv spækårva de jö' de brö-
buiding. de va så fint, så fint.
ja kan inte säga, vad de har i,
jo ja har älv jät yan).

85. Mamma han broukade baka

munk (jfr s. 51!) av sådan dås
blod. Det var svettmunk det.

"Det tog svetten, sade de gamla.
(när de tog vara på blodet v. slakt).
Jag får lov att ha något att ta
svetten i. (mamma ha brukat
bakas munk a san där blö.
de va svetmunk de. de to sveton
sa de gamla. ja få lov a ha nät
ta ta sveton i.)

Någon soppa av blod: äldre tid kände
meddel. ej till.

N. Matvätes, i vilka fett eller feta
ingick som huvudsaklig beståndsdel.

86. "Talg grevar vart det kvav, när
man smälte talg, och isteryre-
var vart det, när man smälte ister."

Det var det där grova, som varit kvar,
 när man fick skivadän det lamma,
 senor och sådant där. Tälvgrevarna
 dem slängde man av med, men
istogrevarna dem brukade jag
 ta till kött. (Jfr s. 100!) (Tälvgriev
 var de kvar, när en smalt tälvg,
 a istogriev var de må, när en
 smalt istor. de vä de der
 grova, som var kvar, när en fick
 jros län de tinn, senor a
 samt där. Tälvgrieva dem flängd'
 en ä må, men istogrieva
 dem brukats ja ta te kött).

Något sischilt namn på flod på fläk-
 spat hade ej meddel. "Det var mycket
 flott på, så man vil bara." Det bru-
 kade man ha att steka i. Det stod

Sig inte så länge det där, när det
 var jävligt / de var mjöls fröst på
 så en lo bärs. de brunt 'en hä'
 te steks i. då stö sa inte sa länge
 de då ja ja va jävligt).

87. Nizon maträt, beräknade av i fet
 kokat och söndermalt bröd' e. dyl.
 Kände meddel. ej aus till. "Men de
 stekte bröd i flod, fläskflod, det
 gjorde man. Men vad de kallade
 det, det vet jag inte. Det var stekt
 bröd." / man stekte bröd i fröst,
 fröskfröst, de göd' en. man
 va de kalls't, de vet ja inte.
 de va stekt bröd).

"De kokade säis på det där viset
 (som det i fol. & beskrivna pannkopp). Det
 va fläskflod och mjöl och mjölk.

Det var päronsås. Det kokade de
 mycket förr. Mjölksås kallade
 man det. Man stekte fläsk förr,
 och så gjorde man den där sären
 till. Och på samma vis kokte
 man sås till pallbröd. Man
 kokade det (pallbrödet) förtid.
 Och sedan (när det skulle användas)
lade man det i blöt i vatten,
 innan man kokte det. Det var
 ett gott äta. / de kokte sås på
 de där visst. de va fräsk blöt
 a mjölk a mjölk. de va päronsås.
 de kokte de mjölk förr. mjölk
 sås kall'd'on st. en stekt, fräsk
fäzt, a sa göd'on den de zäron
te. a på samma vis kokt'on sås
 te pallbröd. en törkt, de fäst.

ULMA 15658. Per Aggemark. 1942
 ÖGL. Tjärstad
 Frgl. M 81

a sän ka on st. bröt 2 väton,
ins on kökto't. de va et göt
ätz).

88. Beträffning för 'brödsliwa med
flöt på'. Friötsmörgas, det smel-
tade de på kallt flöt på brödet"
(friötsmörgas, de smet' de på
kallt fröt på bröt).

89. Då jag efterfrågade någon av vä-
nerna av fläskflöt, mjölk, ärtika och sirap'
(enl. fr.), svarade meddel.: "Tvi valle,
nej, det har jag varken ätit eller
hört talas om. Men se det minns
jag morfar brukade tala om, att när
han var barn, så kunde de få en
slika brännvin i en kopp av doppa
bröd i. Och om det var riktigt vatt
(gentils, storslaget), så fick de sirap

i det där. (två vårs, när de har
a varken äts eller luft fäsq sin.
man se de mins a mörkar
boults tåls om, at när här
va bång ja kunn' de få en gtek
brännvin i en köp te dopo brö i.
a om de va riktigt vät, sa fik
de sirap i de där).

O, Förus ej behandlade slag av dopprättar.

90. Dopp i grytan det kunde man
att styra till med emellanåt
med, när man fick något god
spån. / dop i gryta de kunn' en
ält styrs te mä i målaät mä,
när en fik nåt gät spån).

Men något särskilt namn på brö-
det, som doppades, hade man ej.

ULMA 15658. Per Aggemark. 1942
ÖGL. TJARSTAD
Frgl. M 81

91. Beteckning för säs, i vilken
bröd eller potatis doppades?

"Det gjorde de visst förr, kallade sig
säs och doppade päronen i. Men
det har jag inte varit för (ovet med
om), så det vet jag inte något namn
på." (de gjorde de visst för, kallade
säs a doppa pärona i. men
de har a inte vet för ja de vet
ja inte vad namn på).

"Se förr då gjorde de sönder lite
salt och doppade kalla päron i och
ät." (se för de gjorde de säs
fört salt a doppa kallt päron i
a ät).
F. Mat av sill.

91. En sill (e sil, f.). Sillen är god
(sila a gó), en par sillar (et pa

gylor el. gylor). Och fet sill och trästicksill (a fét sil a trästikka-sil, f.).

"7 stån brukade de köpa. De köpte en hel tunna och delade. Sedan var det att äta, stekt sill och spickenill och inlagd sill." / 2 stån brukade de göps. de göfts e hél tunna a delts. Sen va de te äts, stekt sil a spiksill a inlagd sil.

93. "Det lade de in mjöket för. Det hade de till aftonvard (motsv. em. kaffem.). (da ha de in mjöket för. de håds de te aftavår).

"Till pårren ut äs de mest spicke-sill. Och eljest stekte man hemme i pannan. Om man mjölade hemme väl och så med lök till, det var godt."

(te p_ära at di m_äst spiksil.
a häls st_äkt 'on'a r p_äna. sm on
nygg'a v_äh a sa ma lök t_é,
de va g_öt).

"De st_äkte på glödena med" / or
st_äkte på glöra m_ä) Jfr s. 170. 33!

G. Mat av ägg.

94. "Vi hade mycket lions; men det
händ_{de}, at hon (meddel: smor) k_ölte
at ett ägg ever st_äkte. Det ans_åg
hon väl för skövel (= löseri). Utan
det hade hon, när hon k_ölte, at
reda av med och se så där. Eljest
k_ölte de ant ägg andra människor.
Äggrova det k_ölte vi mycket. ~~Det~~
det var at st_äka fläsk dä med.
Och så lag_{de} de till en nyjätning

Kaldrig
[se nedan]

utav ägg och mjöl och mjölk / var
 hade mjölk höns, man da häns
 äls, at ho kökte et äg als qfick.
 da änsä ho ls för jövol, utan
 da häns ho, nar ho kökte te
 re ä mä a se sa da. häns
 kökte di alt äg äns mänskor.
 ägrörs da kökte n mjölk. da
 - va te stels fräck dä mä.
 a sa lags di te e mjöy n3 uta
 äg a mjölk a mjölk).

- "Ägstämning brukade de änt
 göra, om det kom något främmande
 (främmande), eller om det var kalare,
 så gjorde de så där. De vispade
sönder ägget och hade i lite grädda
 bara och satte det i ugnen, om man
 hade den varm." (Ägstämning brukade

ält a j_är_s, om da kam na främs,
halor om da va kaläss ga
j_ä'de sa där.} de v_rsp_s sö_ver
ägst a hads i l_its gräds bars
a sät_s't i i_nyon, om en hads
dän vär_rmor).

R. Kryddor.

95. "Det är en god krydda" / d_ie e
g_o' kry_do. "Kryddor det är väl
peppar (ut_tal: p_ep_or el. p_ep_or, m.)
och kanel och fänkil och pomerans-
skal och lagerbärelöv" / kry_do
d_e lo p_ep_or a kanel a fänk_ol
a poms_rän_skal a l_äg_ber_för.
"Brödkrydda talar de om" / br_ö-
kry_do f_äts d_e om.)

"Det var starkt kryddat. / da va
st_äarkt kry_dat). Man f_i lov a_o

Krydda det, så man får någon smak på det. (en ja lov a krydds't, så en ja man smak på't). - Stark kryddsmak (stärker kryddsmak, m.).

96. Senap det ska vara till för fläsk och så där (senap de ska vä te fēt fläsk a så där). - "De köpte den med i stan" (de göfte den med i stan).

"Det är sådan här vanlig vitpeppar och kryddpeppar. Vitpepparen de kallade vi för starkpeppar. Men eljest finns det visst en annan sort, som heter starkpeppar. Han är visst svart." / De vä san her vänle vitpeppar a kryddpeppar. Vitpeppar den kallas vi för starkpeppar,

men häls fins de vist en äm
söt som heter starkpipor. han
a - vist svätor).

97. Hur bar man sig åt för att krossa
kryddor? "Det hade man en mortel,
och det var att stöta. Min mamma
hade en utav täljsten eller vad de
kallade det. - Stöta kryddor. Det
var att stöta i den där morteln. Se
de stötte kaffet i morteln med,
om det skulle vara " / de hade sin
en mätel, a de va te stöta. mi
mams häds en utav täljsten,
als va de kallade't. - stöta kryddor.
de va te stöta i den där mätel.
se de stöta kaffet i mätel med,
om de skulle va]

98. Vad fivrade man kryddorna i?

"Det var en kryddläda det." Det var
 en fyrkantig läda, det var med fälek
 i och en lock att skjuba på. (Det
 var en kryddläda ja. det var en
 fyrkantig läda, det var med fälek
i a et lock te skjuba på).

Meddelare: Fru Wilma Isaksson,
 Nyhagen, Tjärstad, född 1874 i
 Tjärstad, V. Eneby, men inflyttade vid
 7 års ålder till Tjärstad, där hon sedan
 dess bott.

Tjärstad i juli 1942.
 Per Aggemark.